

Gezien, gehoord, gelezen

The persistence of History. Cinema, television and the modern event, Vivian Sobchack (red.). New York, Londen (Routledge) 1996, 265 p., f 48,25

De laatste jaren beginnen de resultaten van een 'nieuwe' ontwikkeling zich af te tekenen: de invloed van het narrativisme – of postmodernisme zoals het in *The persistence of history* doorgaans wordt aangeduid – doet zich gelden. Met de toenemende bekendheid van het werk van Hayden White lijkt een flirt of een huwelijk tussen filmstudies en (film)historiografie tot stand te komen. Overigens is dit ook deels te danken aan de invloed van culturele studies. Hayden White verenigt namelijk in zijn werk (post)structuralisme (een van de aders van filmstudies) en geschiedfilosofie/historiografie, wat heeft geresulteerd in het narrativisme. Het theoretisch beladen concept 'representatie' deed hiermee eveneens zijn intrede en vergrootte de reikwijdte van het onderzoek naar de relatie tussen film en historische werkelijkheid. Zo is het niet meer uitsluitend van belang om na te gaan in hoeverre films historische gebeurtenissen correct dan wel volgens een bepaalde visie weergeven, maar is het minstens zo interessant om, met gebruik van een ander instrumentarium (anders dan die van het traditionele kritische bronnenonderzoek), te analyseren van welke retorische, narratieve en stilistische middelen in een filmttekst gebruik is gemaakt om het verleden te representeren. Immers, ook de stijl en vorm waarin een historisch verhaal gegoten is en de constructie en ordening van de feiten dragen bij aan de specifieke betekenisvorming. De relatie met de 'werkelijkheid/waarheid' wordt hiermee minder pregnant, wat overigens niet betekent dat 'anything goes', zoals tegenstanders van het narrativisme graag willen doen geloven. Het representeren van 'de' werkelijkheid wordt in deze benadering sterk geproblematiseerd, en terecht.

Als er één vorm is waar de geschiedenis overduidelijk gefictionaliseerd wordt en een narratief

kader zich opdringt, dan is het wel in de historische speelfilm. Complexere vormen van narrativiteit vinden we bij de documentaire of bij postmoderne mengvormen als docudrama, *factie* en *infotainment*, die de grenzen van fictieve en non-fictieve conventies aftasten, overschrijden of ongedaan maken. Daarom staan films als JFK, WHO KILLED VINCENT CHIN?, THE THIN BLUE LINE en de onvermijdelijke SCHINDLER'S LIST en SHOAH in *Persistence of history* volop in de aandacht. Het boek bestaat uit drie delen waarvan het eerste deel de meeste coherentie vertoont. Hier bijt Hayden White het spits af met een hoofdstuk over de problematische representatie van een aantal historische dieptepunten van de twintigste eeuw (Eerste Wereldoorlog, Tweede Wereldoorlog (holocaust), atoombom, de moord op Kennedy, Tsjernobyl), zogenaamde 'modernist or holocaustal events'. Deze gebeurtenissen zijn door hun aard, omvang en complexiteit nauwelijks eenduidig te verwerken, te herinneren, te interpreteren en te representeren. De betekenis die door historici en het publiek aan de 'feiten' worden toegekend, zijn ambigu en uiteenlopend. Geen enkel 'verhaal' zou recht doen aan deze traumatische gebeurtenissen, slechts (post)modernistische vertelstrategieën en het gebruik van nieuwe representatietechnieken bieden hiertoe een mogelijkheid, aldus White.

Niemand hoeft het eens te zijn met Whites benaderingswijze, maar ontkennen dat hij prikkelende vragen stelt, is kortzichtig. De discussie die hij entameert zijn in ieder geval interessant. In bijna elk volgend hoofdstuk wordt naar Whites eerste bijdrage (of naar zijn benadering) verwezen. Janet Staiger en Frank Tomasulo nemen hem vakkundig onder vuur. Staiger vindt dat White JFK ten onrechte als een postmodernistische film beschouwt: Stones verteltechniek

verre van afwijkend, al is het effect overrompend. Bovendien, zo merkt Staiger fijntjes op, is de moord op Kennedy niet te vergelijken met de holocaust. Frank Tomasulo gaat in op het gebruik van de video-opname van Rodney King die door agenten in elkaar werd geslagen als juridisch bewijsmateriaal. De verdedigers van de verdachten maakten gebruik van de *close-reading* methode om hun gelijk te behalen en brachten daarmee theoretici van filmstudies – althans degenen die van mening zijn dat eenduidige betekenissen in een tekst niet bestaan – ernstig in verlegenheid. Tomasulo trekt hier vooral van leer tegen de deconstructivisten à la Derrida, die alleen nog maar in tekstuele werkelijkheden geloven en niet meer in een werkelijkheid als zodanig. Tomasulo roert hier een morele kwestie aan en hij is niet de enige in dit boek.

Het tweede gedeelte gaat in op historische representatie en nationale identiteit, een titel die evengoed op een aantal andere bijdragen kan slaan en enigszins modieus aandoet. Naast narrativistische analyses van *THE TEN COMMANDMENTS* (door Sumiko Higashi), *JFK* (door Robert Burgoyne) en *ANDREI RUBLEV* (door Denise Youngblood) geeft Thomas Elsaesser een uitgebreid overzicht van filmische representaties van het jonge Duitse verleden. In dit hoofdstuk wor-

den het proces van herinneren en verwerken, de grenzen van (traditionele) historische representaties in film en in geschiedschrijving, de historische context en de eerder genoemde theoretische concepten tot een samenhangend geheel bijeengebracht.

In het laatste gedeelte – met de dubieuze titel 'The end(s) of history' – zal voor velen vooral de bijdrage van Robert Rosenstone een verademing zijn. In een verzameling aforismen behandelt hij een aantal brandende vragen over postmoderne geschiedschrijving en hij doet dit nadrukkelijk vanuit zijn positie als (niet-theoretisch geschoold) historicus. Eerst toont hij aan dat de geschiedschrijving nauwelijks enige werken bevat waarin het verleden op postmodernistische wijze is benaderd, daarna noemt hij een aantal (niet eerder genoemde!) documentaire films en video's die dit etiket postmodern wèl verdienen.

Niet alle bijdragen blinken uit door helderheid en de lezer moet zich soms door de tekst heen worstelen. Prijzenswaardig aan het boek is echter dat het geen boek voor volgelingen is geworden, maar een verslag van een levendig, prikkelend en intellectueel uitdagend debat over de status van feiten, gebeurtenissen en historische filmtteksten, waarin met een open maar kritische blik de postmodernistische geschiedrepresentatie onder de loep wordt genomen.

Bernadette Kester